

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A BERLINBEN ÉLŐ MAGYAR ETNIKAI
KÖZÖSSÉG KULTURÁLIS INTEGRÁCIÓJÁNAK
KÉRDÉSEI – A BERLINI SZALON PÉLDÁJA**

Valnerné Török Eszter

Témavezető: Prof. Dr. Biczó Gábor

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2025.

TARTALOM

I.	Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása	2
II.	Az alkalmazott módszerek felvázolása	4
III.	Az eredmények tézisszerű felsorolása	8
IV.	Az értekezés tárgyában megjelent publikációk	12
V.	A szerző további megjelent publikációi.....	13
VI.	Az értekezés tárgyában tartott konferenciaelőadások.....	15

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A migráció korunk meghatározó társadalmi folyamata, amely jelentős kihívások, és a jövő szempontjából kulcsfontosságú döntések elé állítja a társadalmi döntéshozókat, intézményeket, települési önkormányzatokat és az érintett területek lakosságát egyaránt. A 21. század globalizációs és migrációs folyamatainak következményeként a kultúrák interakciója határozottan megnő, ezért az integráció és asszimiláció kérdései döntő jelentőségű kérdéskörre váltak. Az összetett migrációs és integrációs folyamatok feltárásához és elemzéséhez több tudományág perspektívájára és vizsgálati módszereire van szükség, így a földrajztudomány, közgazdaságtan, történettudomány, szociológia, neveléstudomány, etnológia, nyelvészet, politikatudomány, kulturális antropológia, jogtudomány más-más aspektusát vizsgálja az adott jelenségnek. A kulturális antropológia módszere és megközelítése segítséget nyújthat a társadalmi folyamatok egyének és társadalmi csoportok szemszögéből történő feltárásához, bemutatásához és megértéséhez. Számos helyzetben mintát tud mutatni a konfliktushelyzetek kezeléséhez és az érintettek számára elfogadható megoldásához. A migrációkutatás fókuszában sokáig a konfliktushelyzetek elemzése állt, ezért elengedhetetlenül szükségesek a megalapozott, terepmunkán alapuló tudományos vizsgálatok, amelyek együttélési helyzeteket elemeznek és írnak le, utat mutatva a sikeres integráció lehetőségére, de egyúttal vizsgálva az ilyen helyzetekben felmerülő nehézségeket is.

Jelen dolgozat az integráció kérdéskörével foglalkozó kutatásokhoz kapcsolódóan olyan mikroperspektívából végzett vizsgálat, amely egyetlen példán keresztül elemez ebben a kontextusban felmerülő kérdéseket. A kutatás fókuszában a Berlinben élő magyar diaszpóra egy meghatározó informális csoportja áll. A mikrovizsgálat a csoport és tagjainak élethelyzetét, kötődéseit, kulturális identitását, kulturális emlékezetét tárja fel, történeti keretbe helyezve a vizsgált közösséget. Az aktuális pillanatkép jellemzése mellett a csoport kollektív emlékezetének és az egyének migrációs és integrációs történeteinek az individuum perspektívájából történő dokumentálása és bemutatása is a kutatás célkitűzése.

Az értekezés kutatási témája egy informális csoport, egy informális intézmény akkulturációs folyamatának asszimilációs vetületei. A vizsgálat kérdésfelvetése multidiszciplináris határproblémát vesz górcső alá, amelyet nem lehet egyetlen diszciplináris pozícióból megközelíteni. A hibrid határterületi jelenségthalmaz elemzéséhez az antropológia, szociológia és történettudomány egymást kiegészítő tudományos eszköztárát és vizsgálati módszereit alkalmazom.

Kutatásom célcsoportja a Berliini Szalon informális közössége. A kutatás a Berliini Szalon közönségének és közösségének értékrendjét, kulturális jelenségeit, kapcsolati hálóját, a többségi társadalomba történő integrációját vizsgálja. A vizsgálat egyrészt a közösség szintjén a csoport kulturális emlékezetének feltárását tűzte ki célul, nagyobb történeti kontextusba helyezve a Berliini Szalont a berliini szalonkultúra történetében és a berliini szalonvilág jelenkori térképén, dokumentálva ezen informális csoport történetének meghatározó eseményeit. A vizsgálat górcső alá veszi a Berliini Szalon szerepét, helyét és funkcióját a berliini magyar diaszpórában, a közösségépítés kérdését és a Berliini Szalon rendezvényeinek jelentőségét a kulturális identitás ápolásában és erősítésében. A Berliini Szalon, mint informális közösség 50 éves múltja tekint vissza, és ezzel olyan kulturális értékteremtő folyamatot mutathatunk be a Szalon tevékenységén keresztül, amely mindenképpen megérett a dokumentálásra, és követendő példa lehet más magyar diaszpóra közösségek értelmiségi tagjainak körében, mert hasonló intézmények létrehozásával és fenntartásával hozzájárulhatnak saját közösségük megtartásához, kulturális gyökereik ápolásához. Ezért a kutatás fontos feladata egyrészt a Szalon tevékenységének feltárása történeti perspektívából, másrészt a pillanatnyi helyzetkép bemutatása, mely egy kérdőíves felmérés eredményeinek elemzéséből és értékeléséből rajzolódik ki.

Az individuumok szintjén a közösség tagjainak egyéni élettörténetét dolgozzák fel az elkészült interjúk alapján a doktori értekezés egyes részei. A személyes emlékezésem keresztül lehetőség nyílik az egyének adaptációs stratégiáinak feltárására, az integrációs folyamat lépéseinek bemutatására, egyéni narratívákon keresztül vizsgálva ezzel az akkulturációs mechanizmusok hatását a Berliini Szalon közösségének tagjaira. Ennek a kétszintű megközelítésnek az eredményeként mind a közösség, mind az egyének perspektíváját igyekszik felvázolni a jelen doktori értekezés. A csoport karakterrajza mellett az individuumok perspektívája is megjelenik az egyéni élettörténeteken keresztül.

A kutatási terep lehatárolása során és a vizsgálat célcsoportjának meghatározásakor arra törekedtem, hogy egy olyan közösséget vizsgáljak, amely nem volt korábban a berliini magyar diaszpórában végzett kutatások célkeresztjében. A vizsgált minta korlátozott, de alkalmas arra, hogy jellemző problémaköröket, tipikus megközelítéseket, attitűdöket, életfelfogásokat, érvkészleteket és irányokat dokumentáljon egy adott időszakra vonatkoztatva, és az összegyűjtött anyag elemzésével új utakat mutasson a jövő kutatásainak hasonló témakörben. Kutatásom feltáró és leíró alapkutatás, amely a bottom-up megközelítést követve, az individuumok és a közösség szintjén törekszik mikroperspektívából szemlélni a bevándorlás, asszimiláció és integráció kérdéseit.

A kutatómunka kezdetén a terepbejárás, valamint a szekunder irodalom tanulmányozása után a következő kutatási hipotéziseket állítottam fel. Hipotéziseim egyértelmű irányt adtak a kutatási folyamatnak, és meghatározták a kutatás központi kérdéseit.

1. Berlin nyitott, posztmigráns társadalma befogadó közeget jelent a városban letelepedő bevándorlók számára.
2. A Berliini Szalon közössége heterogén csoportot jelent a migrációs háttérrel vizsgálva, tehát a kitelepedési motiváció, a városban eltöltött idő és integráltság tekintetében.
3. A Berliini Szalon egy kulturális közösség, amely az évtizedes tradíciók és szokásjog alapján alakult ki. A közösséget a magaskultúra-fogyasztás iránti igény, a közös értékrend és azonos érdeklődés szervezi.
4. A Berlinben élő magyarok akkulturációja során a magyar kulturális repertoár új elemekkel bővül, ebben a kontextusban Yinger fogalomrendszerét felhasználva az akkulturáció bővülésként és nem helyettesítésként értelmezhető.
5. A magasabb iskolai végzettség és a magas szintű német nyelvtudás a gyorsabb és sikeresebb strukturális integráció kulcsa. A Berliini Szalon társadalmában felülreprezentáltak a felsőfokú végzettséggel rendelkező értelmiségiek, akiknek feltételezhetően mélyebb a beágyazottsága a város makrotársadalmi rendszerébe.
6. A Berliini Szalon rendezvényeit látogatók egyik fontos motivációs tényezője az etnikai identitás ápolása, mert a rendezvények kulturális tartalma olyan szolgáltatás, amely segíti az identitásőrzést.
7. A Berlinben élő magyarok a származástudat és a nyelv alapján határolják le az etnikai csoportot, a magyar nyelv a legfontosabb határkijelölő identitáselem a közösség etnikai identitásában.
8. A nyelvváltás folyamata követhető a Berlinbe kitelepültek különböző generációinak nyelvhasználatában, így a Berliini Szalon közösségének tagjainál is. Ennek megfelelően a nyelvvesztés, és dominánsan a többségi társadalom nyelvének használata egyre erősebben figyelhető meg a Berlinbe kitelepült magyarok leszármazottjai között.

II. Az alkalmazott módszerek felvázolása

Jelen dolgozat megfigyeléseit és forrásanyagát 2018 és 2023 között, ötéves kutatómunkával gyűjtöttem össze. Vizsgálatom első lépcsője az empirikus kutatás előkészítése volt, melynek során terepbejárást végeztem Berlinben. A terepbejárás során megfigyelési módszert alkalmaztam, és az így szerzett információk és tapasztalatok jó alapot biztosítottak a

második évben megcélzott kérdőíves kutatás előkészítéséhez. A kérdőíves kutatás elengedhetetlen előfeltételét jelentették továbbá a terepbejárás során kialakított személyes kapcsolatok. Ezen kapcsolatokra építve sikerült elvégezni a kutatás kvantitatív részeként egy online kérdőíves felmérést a Berlinben élő magyarok két csoportjában.

A kérdőíves vizsgálat lehetővé tette a kutatás ezen szintjén, hogy bőséges információt gyűjtsen a válaszadók véleményének sokszínűségéről. A kvantitatív kutatás során standardizált kérdőíveket alkalmaztam, amelyek a kötelező előírások alapján alkalmasak voltak arra, hogy a kapott információkból számszerű adatokat nyerjünk. A kérdőívben szereplő kérdéstípusokra kapott válaszok feldolgozása egyértelmű, gyors, valamint az alapadatok statisztikai módszerekkel elemezhetők.

Az első kérdőíves felmérés célja 2019 tavaszán az volt, hogy általános képet kapjak a Berlinben élő magyarok kitelepülési motivációjáról, kapcsolatrendszeréről, berlini életéről kialakított véleményéről. Kérdőíves kutatásomnak két célcsoportja volt, az egyik egy Facebook csoport, a Berlin Calling, a másik a Berlinei Szalon nevű közösség. A kérdőív kérdései a csoporttagok berlini kapcsolati-hálójáról, a kitelepülésük okairól, a várossal kapcsolatos asszociációkra és tájékozottságra, a nyelvhasználati szokásokra, az integráció sikerességére és a jövőbeli terveikre vonatkoztak. A két csoport összehasonlító vizsgálata lehetőséget nyújtott a párhuzamok, valamint a csoportok eltérő összetételéből (más korosztályok, iskolázottsági mutatók), történetéből és működéséből adódó különbségek feltárására.

Az első kérdőíves megkérdezés eredményeinek összegzése után lehatároltam doktori kutatásom célcsoportját, a Berlinei Szalon közösséget. A kutatás további menetében meghatározó jelentőségű volt a Berlinei Szalon alapítójával és háziasszonyával kialakított személyes kapcsolatom, mert a tervezett kutatási feladatok megvalósításához elengedhetetlen volt a támogatása és segítsége. Narratív tematikus interjút készítettem vele a Berlinei Szalon és jogelőd közössége történetéről, majd ezt követően négy, félig strukturált interjúban beszélgettem vele az előzőekben felsorolt témákról.

2021 nyarán újabb, Berlinben végzett terepmunka keretében, a kvalitatív kutatás részeként 12 strukturált interjút készítettem egy előzetesen összeállított kérdőív alapján a Berlinei Szalon közösségének tagjaival három súlypontos témakör vizsgálatával: az integrációs folyamat feltárása; a Berlinei Szalon szerepe az integrációban és a magyar kultúrához kötődés ápolásában; a Berlinei Szalon története és tevékenysége.

Az első körös kvalitatív interjúk kutatás után további 13 strukturált interjú készült a Berlinei Szalon közösségének tagjaival. Az interjúk egy részét online folytattam, néhányat pedig 2023 nyarán, utolsó berlini terepmunkám során vettem fel. A bevándorlás témakörében

terepmunkám során félig strukturált interjúkon keresztül migrációs narratívákat gyűjtöttem. A migrációs motivációt, a kitelepülés célterületének kiválasztását, és a migrációval és integrációval kapcsolatos személyes emlékeket vizsgáltam. Ezek a migrációval kapcsolatos mikrotörténetek egyéni élethelyzeteket mutatnak be, felelevenítik az emlékeket az új környezetben szerzett első benyomásokról, mindennapi beilleszkedési nehézségekről, a munkaerőpiaci kihívásokról, a munkakeresés zökkenőiről, a lakhatási dilemmákról. Összeségében az új életvilágban szerzett pozitív és negatív tapasztalatokat tükrözik. Feltárják az új környezetben kialakított kapcsolatrendszer jellemző vonásait, és az otthon maradt rokonokkal, barátokkal ápoltságok intenzitását. A nyelvhasználati szokásokra vonatkozó kérdések a három nyelv, német-magyar-angol viszonyrendszerében gondolkodva elemzik a megkérdezettek szemszögéből a különböző szituációs kontextusokban használt nyelv dominanciáját. Az etnikai és kulturális identitással kapcsolatban feltett kérdésekre adott válaszokból kirajzolódik egy átmeneti identitáskonstrukció, melybe az elkészült interjúkból idézett válaszokon keresztül kaphatjuk a legszemléletesebb betekintést.

A szalonvendégekkel készült interjúkkal párhuzamosan kapcsolatba léptem a Berlieni Szalonba több alkalommal meghívott előadóként szereplő művészekkel, azzal a célkitűzéssel, hogy a Berlieni Szalon tevékenységét, egyedi hangulatát és a közösség életében betöltött szerepét egy másik perspektívából is megvizsgáljam. Összesen 9 interjút készítettem szalonestek előadóival, akik között egy társadalomtudós, három író, egy újságíró, egy színésznő, két zenész és egy gyűjtő volt. Mindannyian többször felléptek és jártak a Szalonban, valamint személyes, baráti kapcsolatot ápolnak a Szalon háziasszonyával. Négyen közülük jelenleg is Berlinben élnek, és jól ismerik a berlini kulturális szcénát és a Berlinben élő magyar közösség életét.

2022 márciusában lehetőségem nyílt személyesen is jelen lenni a Berlieni Szalon pandémia utáni első szalonestjén, amely rendkívüli érdeklődést váltott ki a Berlinben élő magyarok között. Itt alkalmaztam a résztvevő megfigyelés módszerét, bekapcsolódtam a szalonest előkészítésébe, és megismerhettem az évek során kifinomult technikákat és hétköznapi praktikákat, melyek a privát teret alkalmassá teszik a nagyobb létszámú közönség befogadására és megvendéglésére. A rendezvény folyamán megfigyeltem a szalonest dramaturgiáját, a Szalon háziasszonyának szerepét, a közönség viselkedését és reakcióit.

Kvantitatív vizsgálatom második körében online kérdőíves kutatásomat már kizárólag a Berlieni Szalon közönségének tagjaira korlátoztam. A strukturált interjúk készítése során felmerültek olyan kérdések, melyek kimaradtak az első összehasonlító felmérésből, és amelyekről célszerű volt számszerűleg mérhető adatokat gyűjteni annak érdekében, hogy

pontosabban felmérjem a vizsgált közösséget, és árnyaltabb képet adjak a Berliini Szalon társadalmáról. Ezt a második körös kérdőíves felmérést 2022 márciusa és júliusa között végeztem. A kérdőívet online juttattuk el a válaszadókhöz a Szalon háziasszonyának támogatásával és közvetítésével.

Első körben a magyar anyanyelvű közönséget céloztuk meg egy magyar nyelvű kérdőívvel, melyet több alkalommal küldtünk ki, és amelyre 101 válasz érkezett. Indokolt volt a válaszadók körének bővítése, hiszen az utóbbi években egyre nagyobb számú német anyanyelvű közönség is rendszeresen látogatja a Berliini Szalont, zenei estek, illetve német nyelvű előadások esetén. A német közönség megszólítására elkészült a magyar kérdőív fordítása, néhány, a német közönség vonatkozásában irreleváns kérdés kihagyásával, illetve egyes kérdések, melyek elsősorban a magyar kulturális gyökerek ápolásával álltak kapcsolatban, adekvát kontextusba helyezésével, és ennek megfelelő átfogalmazásával. A két kérdőív a kisebb változtatások ellenére nagyrészt azonos kérdéseket tartalmazott. Második körben ez a német nyelvű kérdőív került kiküldésre a Szalon rendezvényeit gyakran látogató német anyanyelvű publikumnak. Erre a kérdőívre további 62 válasz érkezett német nyelven, így a válaszok száma összesen 163, mely a szalonlátogatók körének 29,5 százalékát jelenti.

Az adatfelvétel fontos célkitűzése volt, hogy a válaszok alapján leírjuk és jellemezzük a Berliini Szalon, mint informális közösség társadalmát a kutatás időpontjában, megismerjük a szalonlátogatók motivációs tényezőit, illetve véleményét a Berliini Szalon rendezvényeiről és tevékenységéről. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mennyire fontos motivációs tényező a Szalon magyar anyanyelvű közönsége esetében a magyar kulturális gyökerek ápolása, a magyar nyelv használata a szalonesteken, illetve a kapcsolati háló kiépítése és bővítése a Berlinben élő magyarok körében. A kérdőíves felmérés több kérdése vonatkozott a Szalon tevékenységére. Ezekre a kérdésekre adott válaszokból megismerhetjük a Szalon látogatóinak motivációját a szalonesteken történő gyakori részvételre, véleményét a programok színvonaláról és hangulatáról, valamint képet kaphatunk a közönség elvárásairól és elképzeléseiről a Berliini Szalon jövőbeli tevékenységével és programkínálatával kapcsolatosan.

A Berliini Szalon tevékenységének és a diaszpórában betöltött funkciójának elemzése az etnikus közösség-szervezés egy sikeres példáját szemlélteti, és feltárja, valamint dokumentálja a Berliini Szalon informális csoportjának történetét és kulturális örökségét. A cél a közösségben végbement változások dokumentálásával egy történeti metszet ábrázolása. A város kulturális örökségében az etnikai kisebbségek által létrehozott és működtetett csoportok átmenetileg vannak jelen, ezért a városantropológiai kutatások fontos feladata ezen csoportok nyomainak rögzítése, dokumentálása, ilyen módon megvalósuló örökségesítése a város kultúrtörténetében.

A berlini magyar diaszpórában tevékenykedő csoportok közül csak kevés képes arra, hogy tartósan, több évtizeden keresztül vegyen részt a város kulturális értékteremtő folyamataiban, és magas színvonalú kultúrafogyasztási lehetőséget nyújtson a megszólított közösségnek. Mindezek mellett igyekszem rávilágítani arra a tényre, hogy a Berlini Szalon identitásőrző, kultúra-megtartó és közösségszervező feladatot is teljesít.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

A dolgozat elején megfogalmazott kutatási hipotéziseim a kvantitatív és kvalitatív vizsgálat eredményeivel igazolást kaptak.

1, Az első hipotézis a befogadó, nagyvárosi közegre vonatkozott, amely vonzó célponttá teszi Berlint a kitelepülő magyarok számára. A Berlini Szalon tagjainak körében végzett kérdőíves felmérésben a megkérdezettek több mint 80 százaléka kapcsolja Berlinhez a nyitottság és befogadás attribútumait. Különösen a 2010 után kivándorolt magyarok migrációs narratíváiban kerül elő sokszor a városba költözés motivációjaként Berlin színes, multikulturális, nyitott légköre.

2, A második hipotézis a Berlini Szalon társadalmával kapcsolatos, mely a feltevés szerint heterogén csoportot jelent a migrációs háttér és a többségi társadalomba történő integráltságot tekintve. A migrációs történetekben különböző időszakokban Berlinbe települő magyarok emlékei elevenednek meg, akik más korszakban, és különböző életkorban és élethelyzetben választották a várost lakóhelyként. Közvetlenül a rendszerváltás előtti és utáni években kitelepültek már mindannyian megszerezték a német állampolgárságot, mert az előírt feltételek teljesítésével a magyar állampolgárság megőrzése mellett a németet is felvehették. A német nyelv használatában magas fokú nyelvi kompetenciát mutatnak, az anyanyelvüket és a német nyelvet sokan egyforma mértékben és szinten használják különböző kommunikációs helyzetekben. Stabil munkahellyel rendelkeznek, és beépültek a többségi társadalom csoportjaiba. Ezek a kritériumok a strukturális integráció magas fokát mutatják.

3, A harmadik hipotézis alapján a Berlini Szalon informális közösségét értelmezhetjük kulturális közösségként. Ebben az összefüggésben nem formalizált közösségről beszélünk. A csoport az évtizedes tradíciók és szokásjog alapján alakult. A közösség szervező ereje a kulturális szolgáltatás iránti viszony, a magaskultúra iránti érdeklődés szervezi a csoportot. Egy érdeklődés szerint választott közösségről van itt szó, amely egy adott helyhez, a Szalon helyszínéhez is kapcsolódik. A Szalon közösségével történő szociális identifikáció fontos eleme a közös értékrend. A csoporttal történő azonosulást erősíti az azonos értékrend és hasonló

érdeklődés, ezek meghatározó részei a csoporttagok szociális identitásának és a mi-tudat kialakulásának a közösségen belül.

A többségi társadalomba történő integráció kérdésével kapcsolatosan Berlin esetében problémát jelent a „többségi társadalom” fogalom meghatározásának nehézsége. Ez a lakosság nagyfokú mobilitása következtében állandóan változó, posztmigráns városi társadalmi környezet, melyben a kitelepültek közül sokan nemzetközi szinten mozognak, multinacionális vállalatok külföldi munkavállalói között, vagy külföldi baráti kapcsolati hálóban élnek, nem értelmezhető hagyományos értelemben többségi társadalom kategóriaként, amelybe a bevándorlók integrálódni szeretnének. Berlin posztmigráns társadalmának fejlődését a városban élő etnikai közösségek is alakítják és meghatározzák, ezért azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ebben az összefüggésben nem adekvát a többségi társadalom és kisebbség viszonyrendszer alkalmazása.

4, A negyedik hipotézis, Yinger elméletére támaszkodva, az akkulturációt bővülési folyamatként értelmezi a vizsgált közösség tagjainak esetében, melynek során a magyar kulturális repertoár új elemekkel bővül. Ezt a hipotézist az adatközlőkkel folytatott strukturált interjúkból idézett, identitással és kulturális kötődéssel kapcsolatos részletek bizonyítják. Adatközlőim egyértelműen hangsúlyozták kötődésüket a magyar kulturális gyökerekhez, de ezzel párhuzamosan elsajátítottak új kulturális mintákat, értékrendet, nyelvet Berlin nagyvárosi közegében. Identitásukat többen úgy határozták meg, hogy jelenleg két kultúra határán mozognak, és ez a helyzet nem átmenetként értelmezendő egy másik kultúrába, hanem kettős kötődést jelent. Ebben a kontextusban véleményem szerint az 'emocionális transznacionalitás' fogalma a legalkalmasabb identitásuk meghatározására. A fogalom jelentésében benne van, hogy a posztmigráns társadalmakban a hovatartozás érzése nem feltétlenül köthető nemzetállami határokhoz és nemzeti kultúrához. A migrációs háttérrel rendelkező emberek esetében sokrétegű kötődések és kapcsolódások alakulnak ki, amelyek egyidejűleg több kultúrához köthetik őket. Itt már nem az asszimiláció és integráció lineáris folyamataiban kell gondolkodnunk, mert az ő esetükben az egyidejű érzelmi kötődés több kultúrához és értékrendszerhez, valamint az ambivalencia tényként írható le. A migrációs folyamatok olyan érzelmi tereket teremtenek a migrációs háttérrel rendelkező emberek életében, amelyekben többszörös érzelmi kötődések jellemzőek, ezért a posztmodern tudományos diskurzusban a hibriditás fogalma vált hangsúlyossá az identitáskonstrukciók vizsgálatában. Az identitás nem egy végérvényesen meghatározható fogalom, hanem egy állandó változást mutató, szituációfüggő folyamat, amelyben különböző kulturális kontextusokban más kötődések kerülnek előtérbe. A hibrid identitás az intenzív kulturális érintkezésből alakul ki, melynek

eredményeképpen az egyén egyszerre több kulturális viszonyrendszerben is otthon érzi magát. Ez a tudományos felfogás elszakad a homogén kultúrák elméletétől, és állandóan változó kultúrákban gondolkodik.

5, Az ötödik kutatási hipotézisem a magasabb iskolai végzettség és a strukturális integráció közötti összefüggést vizsgálta. A Berlieni Szalon társadalmában a kvantitatív kutatás eredményei alapján határozottan felülreprezentált a diplomások csoportja, akik többen magas szintű nyelvtudással érkeztek a városba. Felsőfokú végzettségüknek és nyelvtudásuknak köszönhetően ezeknél a Berlinbe kitelepült magyaroknál gyorsabban és sikeresebben ment végbe a munkaerő-piaci integráció. A munkavállalás esetükben megkönnyítette a kapcsolati háló kiépítését az új társadalmi környezetben, és így mélyebben beágyazódtak a város makrotársadalmába.

6, A hatodik hipotézis szerint a Berlieni Szalon kulturális rendezvényei segítik az identitásörzést a Berlinben élő magyarok körében. A szalonlátogatókkal készült interjúkban többen nevezték meg a szalonlátogatás motivációjaként a magyar nyelven elérhető, magas színvonalú kulturális programok vonzerejét és a tájékozódás lehetőségét magyar vonatkozású társadalmi és politikai témákról, valamint a kapcsolódást a magyar kultúrához. A Berlinben élő magyarokkal történő kapcsolattartást és a magyar kapcsolati háló építését, mely a kutatás kezdetén feltételezésem szerint lényeges motivációs tényezőnek tűnt a Berlieni Szalon látogatásában, a kvantitatív és kvalitatív vizsgálat eredményei ezt nem igazolták. A Berlieni Szalon kulturális közösségében a gyenge kapcsolatok hálózata jellemző. A kulturális közösséget a magaskultúra iránti érdeklődés szervezi.

A Berlieni Szalon a Berlinben élő magyarok meghatározó kulturális emlékezeti helye, és 50 évre visszatekintő múltjával és hagyományával a berlini magyar kulturális örökség része. A Szalon kollektív emlékezetének hordozói jelenleg a rendszerváltás idején Berlinbe települt magyarok, akik több évtizedre visszanyúló emlékeket őriznek a Szalon kulturális örökségéből. Ez az a generáció, amelyik a saját emlékeit még el tudja mesélni, és él benne az erős identifikáció a csoporttal kapcsolatban.

A Berlieni Szalon eseményei olyan alkalmakat teremtenek, amikor az identitást meghatározó hatások közül a magyar kultúrához kötődés válik hangsúlyossá, így a szalonesteknek etnikai identitást erősítő és identitás megtartó hatása van. A szalonesemények kontextusában a Berlinben élő magyar diaszpóra tagjai közösségi szinten élhetik meg etnikai identitásukat. A Berlieni Szalon estjein a kulturális különbség az anyanyelven és a kultúraspecifikus tartalmakon keresztül manifesztálódik. A csoport tagjai tudatosan vesznek részt olyan szaloneseményeken, ahol a kulturális különbségek kommunikálódnak. Az

identitáserősítő hatás a nyelvi kapcsolódáson keresztül, és a magyar kulturális sémák révén működik. Ebben az értelemben a Berlini Szalon az etnikai identitás kulturális reprezentációja.

7, A hetedik hipotézis értelmében a Berlinben élő magyarok a származás és a nyelv alapján határolják le az etnikai csoportot. A magyar nyelv fontos etnikai határkijelölő identitáselemként jelenik meg az adatközlők narratíváiban, ezért a magyar nyelv használatának kérdése gyakran ismétlődő tematizációs felület a strukturált interjúkban.

8, A harmadik generációban megfigyelhető a nyelvvesztés folyamata, melyet a nyolcadik kutatási hipotézis ír le. Elsősorban a rendszerváltás utáni években Berlinbe kitelepült magyarok, akiknek most születnek unokáik, élik ezt meg veszteségként. Érzelmileg nehezen tudják feldolgozni ezt a folyamatot, és intenzíven foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogyan ápolható tovább az első generáció anyanyelve az unokák nyelvhasználatában. A nyelvvesztés folyamatát katalizálja a helyzet, hogy a kutatásban megkérdezett adatközlők gyermekei, a Berlinben élő második generációs magyarok, vegyes párkapcsolatokban élnek, ezért a család közös nyelve is a többségi kultúra nyelve. A magyar anyanyelvű szülőknek és nagyszülőknek így kevés lehetősége nyílik a magyar nyelvű kommunikációra a gyerekeikkel és unokáikkal, mert ez a másik szülőpárt kirekeszti a beszélgetésből. A folyamat ellensúlyozására Berlinben létrejöttek magyar nyelvű óvodák, iskolák és gyermekközösségek, melyeket a dolgozat erre vonatkozó fejezetében bemutatam, de ezek az intézmények viszonylag kevés időt tudnak foglalkozni a gyerekekkel ahhoz, hogy jelentősebb eredményeket érjenek el a magyar nyelv ápolásában. Egy későbbi vizsgálattal lehetne megválaszolni azt a kérdést, hogy a harmadik generáció életében milyen szerepet tölt be a magyar nyelv használata és a magyar kulturális gyökerek ápolása.

IV. Az értekezés tárgyában megjelent publikációk

**DEBRECENI
EGYETEM**

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR
H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/176/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Valnerné Török Eszter
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10086367

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű, hazai könyvrészesetek (1)

1. Valnerné Török, E.: Questions of Cultural Integration in the Hungarian Ethnic Community Living in Berlin.
In: Intercultural Occurrences: Diversity and Alterity. Szerk.: Péter Gaál-Szabó, Andrea Csillag, Otília Veres, Szilárd Kmeckzó, Debreceni Református Hittudományi Egyetem ; ;
Nagyvárad : Partium Kiadó, Debrecen, 191-201, 2020, (Cultures, Contexts, Identities, ISSN 2631-1674 ; 2.) ISBN: 9786155853319

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

2. Valnerné Török, E.: Modern szalonok virágzása Berlinben - A Berlini Szalon, az etnikus közösségszervezés új mechanizmusai.
Népr. Látóhatár. 31 (1-4), 53-71, 2022. ISSN: 1215-8097.
3. Valnerné Török, E.: Nyelvhasználati szokások az integráció tükrében a Berlinben élő magyar diaszpórában.
Porta Lingua. 2, 25-32, 2022. ISSN: 1785-2420.
DOI: <http://dx.doi.org/10.48040/PL.2022.2.3>
4. Valnerné Török, E.: A Berlinben élő magyar etnikai közösség kulturális integrációjának kérdései - Közösségépítés az online és offline térben.
Népr. Látóhatár. 30 (3-4), 127-148, 2021. ISSN: 1215-8097.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

5. Valnerné Török, E.: Eine informelle Gruppe der Ungarn in der multikulturellen, urbanen Kultur von Berlin: an Informal Group of Hungarians in the Multicultural, Urban Culture of Berlin.
Ethnogr. folklor. Carpathica. 25 (25), 67-86, 2023. ISSN: 0139-0600.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47516/ethnographica/25/2023/13251>

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

6. Valnerné Török, E.: "A város mint laboratórium" - Városi etnikai közösségek vizsgálata.
In: Új irányok és lehetőségek a nevelés-, humán- és társadalomtudományok területén XXVI. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete. Szerk.: Dörnyé Zábrádi Orsolya; Kurucz Anikó; Varga Balázs, Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar, Győr, 205-213, 2023. ISBN: 9786156443229
7. Valnerné Török, E.: Kulturális identitás ápolása Berlinben - a Berlini Szalon tevékenysége.
In: 14th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Sections. Conference Proceedings. Eds.: Sz. Simon, R. Brdar-Szabó, A. Tóthné Litovkina, J. Selye University, Komárno, 143-153, 2023. ISBN: 9788081224508

V. A szerző további megjelent publikációi

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

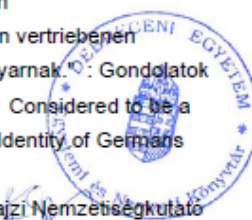
8. Hajdu, Z., Lázár, T., Valnerné Török, E., Farkas, J.: Egyetemi hallgatók mobilitási hajlandósága társadalmi háttérváltozók tükrében.
Új Munkaügyi Szemle. 6 (1), 26-36, 2025. ISSN: 2677-1306.
DOI: <http://dx.doi.org/10.58269/umsz.2025.1.3>
9. Valnerné Török, E.: Kocsis J. B., Tamáska M. (2018): Modell vagy külön út: Bécs szociális építészete".
Tér társad. 33 (3), 160-163, 2019. ISSN: 0237-7683.
DOI: <http://doi.org/10.17649/TET33.3.3193>

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

10. Valnerné Török, E.: Untersuchungen zur Kommunikationsstruktur.
Spracht. German. Linguist. 3, 111-114, 1996. ISSN: 1218-5736.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

11. Valnerné Török, E.: "Wir waren Deutsche in Ungarn und wir sind Ungarn in Deutschland:"Gedanken über die Identität der aus Ungarn nach Hessen vertriebenen Ungarndeutschen = "Magyarországon németnek tartottak, itt meg magyarnak." : Gondolatok a Hessenbe kitelepített magyarországi németek identitásáról = "I was Considered to be a German in Hungary, here to be a Hungárián." -Some Thoughts of the Identity of Germans Translocated to Hessen from Hungary.
In: Kultúrák találkozása - kultúrák konfliktusai : az V. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai Békéscsaba. Szerk.: Krupa András, Eperjessy Ernő, Barna Gábor, Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 333-337, 1995.

Idegen nyelvű konferencia közlemények (1)

12. Hajdu, Z., Lázár, T., Valnérné Török, E., Farkas, J.: The Impact of Sociodemographic and Socioeconomic Variables on Students' International Mobility Decisions.

In: BICE 2024 : Proceedings of 1st of Budapest International Conference on Education 1ST Budapest International Conference On Education. Ed.: Péter Tóth, Dóra Hegyesi, Budapest University Of Technology And Economics, Faculty of Economic and Social Sciences, Department of Technical Education, Budapest, 89-97, 2025. ISBN: 9789634219767

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.04.30.

VI. Az értekezés tárgyában tartott konferenciaelőadások

- 2019 *A Berlinben élő magyar etnikai közösség kulturális integrációjának kérdései.* Nagyvárad. A Partiumi Keresztény Egyetem Nyelv és Irodalomtudomány Tanszéke és a debreceni Református Hittudományi Egyetem Interkulturális Tanulmányok Kutatóintézete közös szervezésében rendezett második nemzetközi Networks (Hálózatok) konferencia.
- 2021 Nyelvhasználati szokások az integráció tükrében a Berlinben élő magyar diaszpórában. XXI. SZOKOE Nemzetközi Szaknyelvi Online Konferencia a Debreceni Egyetem Gazdasági Szaknyelvi Kommunikációs Intézetének szervezésében.
- 2022 *Kulturális identitás ápolása Berlinben – A Berlini Szalon tevékenysége.* A Komáromi Selye János Egyetem XIV. Nemzetközi Tudományos Konferenciája. Interkulturális társadalmi, irodalmi és nyelvi kapcsolatok szekció.
- 2022 *Hungarians Living in the Multicultural, Urban Environment of Berlin.* A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke által rendezett *European Case Studies of Economic, Social and Cultural Diversity* konferenciáján tartott német nyelvű előadás.
- 2022 „*A város mint laboratórium*” – *Városi etnikai közösségek vizsgálata.* Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógia, Humán- és Társadalomtudományi Kar XXVI. Apáczai-napok Tudományos Konferenciája.
- 2025 *Trasnacionalitás és kultúraközvetítés a Berlinben élő magyarok egy informális közösségében.* KÖZVETÍTÉS / TRANSMITERE / TRANSMISSION organized by the Department of Humanities, Faculty of Economics, Socio-Human Sciences and Engineering, Miercurea Ciuc, of Sapientia Hungarian University of Transylvania.